

КРИТИЧКА МИСАО – ТЕМЕЉ КУЛТУРЕ

Мирко Магарашевић, *Српска критичка поезија*, „Академска књига”, Нови Сад 2013

Способности критичког се изграђује на сродним, али испоставља се ретко уједињеним квалитетима – на беспоговорном знању и на бескомпромисном моралу. Они пак на страсти, дисциплини и одважности који могу одолети и најјачим потресима. Песник није моралиста у баналном поимању тога појма, већ је члан породице умова свесних да је морал кичма не само уметничког дела, већ и *личности* у целом смислу те речи. На његову одважност не би требало да утичу нити проверено искуство о страдању од „прејакe речи”, нити привилегије у којима ужива свака послушност, па и песничка. Пред песником је унутрашњи захтев да буде посвећен своме таленту тако што ће непрекидно унапређивати мишљење и певање. Тај захтев подразумева понирање без зора. Он налаже не само то да се истине уоче, већ и да се *предвиде* њихове консеквенце.

Мирко Магарашевић је кренуо трагом синтагме *критичка поезија*, коју први пут запажамо у писању Предрага Палавестре, како би са највећом могућом пажњом својим знањем, темељном анализом и доследношћу која нас, када је о овом аутору реч, не изненађује, осветлио ову појаву у оном делу српске поезије која, по Магарашевићу, заслужује ову квалификацију. Очигледно је да је Магарашевић потпуно ослобођен притиска могућег негодовања одређеног дела „културног естаблишмента” који ће се, ако ништа друго, наћи погођен услед незаступљености у овој студији. Некоме се можда неће допасти начин на који је заступљен... То су све ефемерне последице оваквог подухвата за које ће се читалац уверити да о њима не постоји ни примисао у овом веома одговорном и квалитетно обављеном послу. Аутор осећа огромну обавезу пред чињеницом да је *критичка поезија*, али исто тако и књижевна критика онога формата са којим је речена поезија у симбиози, целина *драматично зајосиављена* (намерно или услед нехаја?) у домаћој продукцији писане речи. *Критичку мисао* аутор види као главну артерију просвећености једнога друштва.

Српска критичка поезија је строго одељена и, ако смем да приметим, наглашено дистанцирана од онога што се исправно или погрешно назива ангажованом поезијом. Зашто? Зато што је овде реч о *промишљању стварности*, о тражењу узрока, предвиђању широког и далекосежног спектра последица, самим тим о осмишљавању једнога другачијег модела, дакле, о смелом трагању за суштином једнако као и о обогаћивању језика смислом, а не о бунту чији је домет рециклажа „револуције као традиционалне појаве”. На страни 52 читамо:

„Преламајући се кроз имагинацију песника, дух критичке свести био је значајан само у оним случајевима када је кроз поезију указивао на алтернативност унутар духа епохе, а да саму песму није подвргавао никаквом интересу изван ње саме.” Да бисмо могли да пратимо овај текст, неопходно је да схватимо *набљачену разлику* између критичког и ангажованог. Аутор нам ту интелектуалну, уметничку, па самим тим и моралну супериорност критичког промишљања над једнократним и неретко површним бунтом демонстрира на многобројним примерима песника, тачније песама, појединих цитата, те на крају и доследним освртом на стање у књижевној критици.

У првом есеју – „Песнички таленат” – Магарашевић поступно долази до склопа оног песничког гласа који не само да поседује, већ *свесно* негује *језик исцуњен значењем*. Индивидуални песнички таленат једноставно је незамислив ван друштвеног контекста у којем се развија. А какав је тај контекст у конкретном случају? Такав да аутор ове студије налази за сходно да већ на страни 76 опомене да: „Угроженост живота почиње са видовима угрожености културе ...” Ову опаску доживела сам као један културно изражен, али сасвим јасно и довољно гласно одаслат аларм. Нови светски поредак плиткоумља и врло дубока домаћа традиција удворичког певања и понашања, на нашу несрећу, представљају срећан спој. Док се са једне стране уз комплетну подршку науке развија најјача индустрија на свету – индустрија свести – код нас поменути традицију удворичког певања доследно наслеђује намерно прећуткивање и превиђање „непожељних појава”, једна пажљиво негована површност чија је глобална подршка *идеологија забаве*. Стога се не ретко појам лепог своди на *безазлену допадљивост* чија тривијалност аутоматски искључује искуственост која би могла „оптеретити” читаоца. Све чешће ћемо чути или прочитати да се та *декоративност* препоручује! Док на другој, а заправо на истој страни, наилазимо на кокетирање са тескобом. Ову појаву бих назвала „исплативим нихилизмом”, нарочито када је реч о евидентно недаровитим ауторима. Јасно је због чега Магарашевић друго поглавље своје књиге – *Српска критичка поезија* – отвара и умногоме дефинише речима Карла Манхајма: „Стравичан преокрет модерног доба садржан је у томе што категорија апсолутнога, која је некада била позвана да дочара божанско, сада постаје инструмент прикривања свакидашњице која жели да остане непромењена.”

У даљем тексту Магарашевић се посвећује одређеним ауторима и њиховим песамама аргументованим ишчитавањем одабраних текстова, а које легитимно можемо доживети и као критичко истраживање блиске прошлости и на њу надовезане садашњости. Сматрам да би препривавање овога есеја било израз непоштовања Магарашевићевог уистину великог и награђеног труда. Сам текст, овде обилато надграђен конкретним примерима, пружа читаоцу пуну подршку у суочавању са

појмом критичке свести и њеним развијањем на подручју домаће поезије. Да ли је посустајање тоталитарног режима ослободило критичко мишљење, па тако и певање? У каквом друштву, заправо, данас живимо? Да ли постоји напредак у претпостављамо жељеној слободи стварања? Магарашевић нуди своје доследно аргументоване одговоре.

На страни 273 читамо: „Пред збркама и глупостима савременог света, дух песника критичке свести није спреман да показује снебивљивост, одустајање, ни устручавања. Човек у песнику има право на то да се пред злехудостима и неприхватљивим манифестацијама света гади, али песников дух мора да се суочава. Пред тим суочавањима није препоручљиво да се дух песника 'прилагођава' свему споља, свему друштвено тренутно погодном и угодном. Таква поезија ће лако запасти у једностраност. А видови једностраности су, премда 'лакши' за песнички приступ, увек могућа странпутица за песничку имагинацију.”

С обзиром на паклену алијансу технички унапређених химера времена у којем живимо са знатно мање уочљивим профитерством аморалног у поређењу са очигледношћу минулих времена, те на стално сугерисану псеудокатастрофичарску обезвољеност, савремени песник је суочен са много перфиднијим препрекама уколико уистину жели да настави традицију савеза талента и промишљене љубави према истини. Овде више није реч само о непристајању на задате обрасце, већ пре свега о *осејљивости која је рејознаје* обмане и упркос њима успева да очува свој песнички интегритет. Страна 301: „За критичку поезију посебно, од највеће је важности колико је способна да осећа пулс духа властитог времена и да на његове изазове песничком имагинацијом правовремено реагује.”

Мирко Магарашевић је овим зналачким и пажљивим сагледавањем без икакве сумње створио једну вредну целину, али исто тако отворио многа питања за будуће аналитичке умове, што и јесте особина свих релевантних дела. Дакле, њихова целовитост је доказана њиховом *ошвореношћу*. Наравно, постоје и у овом тексту места за подстицајну расправу и даље промишљање. Једно од њих је свакако упитаност на који начин су опстајали и опстају бескомпромисни мислиоци за које знамо, јер, с обзиром на друштвени контекст, сасвим је логична претпоставка да за многе никада нећемо сазнати. На који начин је субверзивност, у мањој или већој мери, доживљавала признатост, бар до сада? Но, то је само једна од тема за размишљање на коју нас наводи ова изузетно предано сачињена студија. Остаје нам да се надамо, активно „помажући” тој нади, да ће изостајање прећуткивања и изостајање критичког става, као и њихова присутност, бити повод за даља истраживања ове *области*, у складу са изузетно важном и насушном темом која је ову књигу инспирисала, тачније, условила.

Марија КНЕЖЕВИЋ